

Анотація

Запропоновано аналіз і обґрунтування системи апартаментного житла, як одної, як одної з визначальних вимог ефективності багатофункціональних ділових центрів і комплексів. Розглянуто особливості функціонального планування, розміщення, інфраструктура, зв'язки, типи квартир і принципи планування.

Аннотация

Предложен анализ и обоснование системы апартаментного жилья, как одного из определяющих требований к эффективности многофункциональных деловых центров и комплексов. Рассмотрены особенности функциональной планировки, размещения, инфраструктуры, связей, типов квартир и принципов планирования.

УДК725.1

О.А.Трошкіна

ПРЕДСТАВНИЦЬКА АРХІТЕКТУРА І ЛАНДШАФТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Постановка проблеми. Архітектура завжди розвивалася разом з усіма видами матеріальної і художньої культури, мала свою специфіку в умовах кожної із формацій, слугувала комунікаційною системою між людьми. Завдяки їй утворилися системи знаків і символів, зрозумілих в минулому і в сьогоденні.

Семантика (грец. „semantics” – означений) – розділ мовознавства, що досліджує значення одиниць мови, зокрема слів, відношення знаку до об'єкту, тобто систему означень і змісту. Разом із синтаксисом (грец. „syntaxis” – побудова, порядок – вивчає засоби поєднання знаків одного з іншим, типи, означення) і прагматикою (досліджує відношення знака до суб'єкту, особливості сприйняття, осмислення і прочитання знаків) є складовою семіотики (грец. „semeion” – знак, означення) науки, що досліджує властивості знаків та знакових систем природних та штучних мов. Всі три складові є важливими напрямками в архітектурній лінгвістиці, яка з'явилась наприкінці 1970-х років і стала органічним явищем, отримавши розповсюдження як в теоретичних, так і в експериментальних дослідженнях, що мали за мету відродити знаково-символічні основи архітектурної мови. Ця лінгвістична тенденція визначає наукове мислення взагалі і полягає в тому, що група явищ, властивих предмету окремої науки, описується як предметна мова [1,5].

Архітектурна семантика зорієнтована на пошук систем означень архітектурної форми, морфологія і синтаксис – засобів поєднання архітектурних елементів у загальній формі, прагматика – на вирішення проблем інтерпретації архітектурних означень, досліджуючи механіку формування і розвитку архітектурного образу. Архітектурний образ, як категорія архітектурної форми, що проявляє об'єктивні її властивості стає повідомленням про призначення архітектурного твору та його змістовність, виявляючись найбільше тоді, коли форма відповідає функції споруди. Досягнення цього можливо при умові використання знаків-кодів, або знаків-символів, що містять велику за об'ємом інформацію в незначних за обсягом повідомленнях. Це можливо лише при використанні досконалої мовної системи, здатної на елітарному художньому і побутовому рівні знайти відбиття інформації у свідомості людей.

Одним із таких знаків-символів для архітектури громадських будівель завжди був ландшафт, адже середовище, в якому знаходиться архітектурний об'єкт завжди мало велике значення у формуванні його образу, бо було насичене знаками.

Нажаль, містобудівна ситуація, що склалась в останні десятиліття в Україні, вказує про те, що громадські будівлі вже не мисляться як унікальні об'єкти, часто розміщуються на випадкових ділянках, які не відповідають їх функції і представницькій ролі, а за рахунок використання одних і тих самих будівельних і оздоблювальних матеріалів нівелюються із житловою забудовою, поступово втрачаючи свою образність.

Ціль даної роботи полягає в дослідженні значенні ландшафту як знаку-символу образу громадських будівель.

Результати роботи. Кожний архітектурний твір має свою систему ознак, яка не тільки характеризує його внутрішню структуру, але й дає нам реальну можливість орієнтуватися в різноманітті форм. Найбільш характерні з них в ході історичного розвитку поступово кристалізуються, досягаючи рівня знаків-символів. На відміну від природної, архітектурна мова є універсальною, однак залежить від наступних факторів: функціонального призначення об'єкту, його місця розташування в навколишньому середовищі, сприйняття окремою людиною. Архітектурні символи і знаки можуть по-різному інтерпретуватися, варіюватися в залежності від загального змісту чи форми, сформованих традицій. Основний мовний фонд, що складався з тектонічно осмислених і художньо обґрунтованих конструктивних елементів на протязі всього історичного розвитку архітектури завжди доповнювався специфічними знаками. Одним із таких знаків, який підкреслював значимість того чи іншого об'єкту є ландшафт (природний, або штучно створений) [4].

Розміщення будинку на узвишші, коли сам рельєф місцевості слугує природнім постаментом широко використовувалось у всі часи і не тільки з огляду на оборонну функцію. В Давній Греції так позначався ідеальний і вищий ступінь порядку. Греки проектували вулиці, простори і спорудження в гармонії з рельєфом. Головне – простота і цілеспрямованість функції, зручність. Форма, простір і будинок проектувалися так, щоб виконувати і виражати своє призначення, краще зв'язуватися з прилягаючими формами і просторами, а також з усім іншим ландшафтом. Громадські будинки і храми розміщалися з відступом, або піднімалися на узвишшя. Акрополі і театри грецьких і елліністичних міст Пелопоннесу і Малої Азії, що склали центри міських композицій, якби виростають з ландшафту. Такий ансамбль Афінського акрополя, що виглядає як скульптурне завершення скелі, на якій розташований. Особливо переконливо використані особливості ландшафту в Прієні, де схил гори природно утворює терасу агор і площадок для громадських будинків.

Громадські об'єкти свідомо створювалися як фокусні точки, на які орієнтувалося все місто, а в часи середньовіччя вони підпорядковують собі життя міста, так само як підпорядковують собі всю його зовнішність. Середньовічні міста Західної Європи були замкненими, протиставлялись ландшафту, просторова структура міста розкривалася тільки всередині. Громадські площі нагадували розширені паперті перед входом у величезні собори. Інші концепції існували в середньовічній ландшафтній архітектурі Давньої Русі. На Русі укріпленими були тільки міста, а не замки. Замість замків стояли садиби, оточені сільськогосподарськими угіддями. Взаємовідношення місто – природний ландшафт було активним, але й у той же час природа сама входила активною складовою частиною і у місто, і у монастир.

Із стрімким зростанням міст в XIX – XXст. ця тенденція збереглася, хоча і стала необов'язковою умовою. Збереглося бажання зафіксувати найвищу точку рельєфу поселення саме значним, представницьким об'єктом, тим самим виділивши і місце і об'єкт, надати їм подвійного символічного змісту, збитковості інформації. Таке природне підвищення дає можливість створити об'єкт, призначення якого зрозуміле вже по силуетним контурам. Дослідження Лежави, Галімова, Нікольської впливу силуету (площини і контурів) на формування образу, який є результатом сприйняття дають підстави для ствердження, що симетричний, або асиметричний, але врівноважений силует із ритмічно пульсуючими лаконічними окресленнями, із наявністю гострокутових елементів, що розміщений на самій високій точці рельєфу є знаком громадської адміністративної споруди [2,3].

Позначення значимості відбивається також і в бажанні наслідування, подібності нижчого вищому, але не буквальної подібності, а з дотриманням

обов'язкової шанобливої дистанції. Ця тенденція проявилася у всі часи і у всіх країнах і пов'язана із виділенням центру. Центр – символ початку світобудови, місце, звідки все починається. В центрі поселення – головна найбільша і найбагатша споруда – палац володаря, до якого ведуть головні вулиці, або алеї, що завершуються розкішними клумбами, фонтанами, сходами, які в свою чергу ведуть до парадного входу в палац. Далі – по понижуючій: палаци вельмож (більш скромніші, менш багаті, хоча і за тими ж семантичними принципами), будинки середнього класу (ще менш багаті і більш скромніші, але теж із ознаками певного, не останнього місця в суспільстві) і будинки простого люду. Дистанція проявляється і у розміщенні громадського об'єкту із деяким відступом від червоної лінії, або із створенням простору (парку або площі) перед ним. Цей простір необхідний для підготовки сприйняття споруди, означення її виключної ролі в структурі поселення. Такий принцип розміщення особливо значимим був для абсолютиської і тоталітарної влади, де гігантські площі і парки створювали не тільки шанобливу дистанцію між містом і об'єктом, народом і володарем, але й певні церемоніальні ритуали наближення до намісника Бога на землі. Так, єгиптянин уявляв собі життя як хід по священному і неухильному шляху, щоб стати зрештою перед суддями смерті. Ця „ідея долі” контролювала його мислення, мистецтво і планування його будинку. Усе його існування було пов'язане з рухом в одному зафіксованому напрямку – напрямку процесії, уздовж якого в ритмічній послідовності були розставлені великі площини стін, колони й арки. Тому майже всі будівлі, площі перед ними, мають осьову структуру. Ландшафт, що використовувався, також підкреслював цей рух.

Приєм створення церемоніального підходу засобами ландшафту одержав могутній розвиток в Італії, в епоху Відродження, де меценати, представлені, з однієї сторони, торгово-ремісничою аристократією, подібної знаменитому сімейству Медичі, і, з іншого боку, католицькою церквою в особі папи римського розвивали традиції "італійського" терасового саду, що сформувався ще в епоху Давнього Риму.

При реконструкції резиденції папи у Ватикані, Браманте створив трирівневий двір і сад, що розширював собою палац господаря, був продовженням інтер'єрів і слугував поетапному розкриттю вілли для глядача, зорозво ускладнював підхід до неї, а отже був знаком неординарності, значимості об'єкту.

В сучасних містах, де обмежені територіальні можливості, більш розповсюджені прийоми відступу від червоної лінії, по якій розміщені рядові будинки, або розміщення об'єкту в декількох об'ємах-корпусах, які створюють каре. Особливе значення має розміщення перед адміністративним будинком

площі з пам'ятником в центрі, до якої в свою чергу ведуть виразні магістралі, підготовлюючи до розкриття головного об'єкту. Площа надає парадності і офіційності будівлі, пам'ятник підсилює інформацію про її значення і несе певне ідеологічне навантаження, а отже, разом із іншими знаковими компонентами сприяє збитковості інформації. За допомогою виділення центру, розміщення споруди на перехресті головних магістралей, або на узвишші, розміщення пам'ятника перед нею відбувається фіксація місця, позначається його особливість, на відміну від „розтікання” і побутового характеру периферії.

Розподіл простору поселення на центр і периферію говорить про його ієрархічну структуру. Ця ієрархія підсилюється масштабністю, контрастними зіставленнями, урочистими парадними клумбами перед спорудою, загальним вертикалізмом і оригінальними завершеннями представницьких об'єктів по відношенню до рядової забудови. Контрастні співставлення великого і малого, вертикального і горизонтального, значного і простого, центру і периферії підсилюють ієрархію простору, виділяють громадську споруду і акцентують місце її розташування, а отже вже на цьому рівні повідомляють про її особливе значення.

Одним із найсильніших елементом ландшафту є вісь – символ ієрархії. Вона має тенденцію підкоряти чи нейтралізувати інші його деталі. В епоху бароко вважалося, що слово „симетричний” є синонімом слова „красивий” і має на увазі приємну і витончену форму, порядок і систему, що легко осягаються людиною. Форми симетричного плану можуть виражати ідею і збуджувати в людині відчуття дисципліни, вищого порядку, пишноти, сили, монументальності і високої досконалості. Сила і влада виражаються такими засобами: церемоніальним підходом, осью симетрії і регулярним планом.

При будівництві Версальського палацу, щоб зберегти абсолютну симетрію було зруйновано село. Композиція ансамблю Версалу розвивається по ходу сонця, зі сходу на захід. На її прикладі добре розглядати приховану символіку. Радіальні побудови алей – не просто архітектурний прийом, що розкриває внутрішні види в саду і вид на палац, а певна іконологічна система, покликана прославити короля-“сонце.” В ній використаний досвід формування архітектоніки відкритих просторів. Сади прославляли монарха алегоричними зображеннями, фонтанними та скульптурними групами. Цілком можливо, що трипроменева композиція плану Версаля послужила поштовхом до створення трьох проспектів Петербурга. Петро I впровадив естетику відкритих просторів барочних парків з їх алеями, водяними дзеркалами і стриженими стінами боскетів у своєму містобудівному починанні.

Наведені вище прийоми використання ландшафту, що сформувалися на протязі історичного розвитку і стали певними знаками громадської будівлі

використовуються в тій чи іншій мірі і сьогодні. Але якщо раніше споруди доповнювали ландшафт, не порушуючи його, то починаючи із середини ХІХ ст. разом із будівлею створюється "новий" ландшафт, рукотворний. Він має не стільки самостійну архітектурну цінність, а як доповнення, благоустрій для будинків і ансамблів. Прикладів є багато, проте, особливо вражає пальмовий гай в гігантському вестибулі Міжнародного фінансового центру в Південному Манхеттені (арх. Ц. Пеллі). Або тропічний ліс в новому павільйоні зоопарку в м. Омаха штату Небраска. І менший, але вражаючий Хаммер - центр у Москві.

Особливістю використання ландшафту сьогодні є те, що він "проникає" не тільки на дахи, але й в середину будинків, створюючи повністю штучні простори. А особливістю сучасних громадських споруд, особливо урядових адміністративних є те, що вони відповідають ідеям демократизації суспільства, що втілюється суцільним застосуванням, яке об'єднує внутрішнє і зовнішнє, своє і чуже, створює ілюзію єдності урядової верхівки і простих людей. Ізолюваність окремих приміщень-просторів змінюється взаємопроникністю просторів як всередині будинку, так і ззовні. Гнучке планування, трансформація перегородок, прозорість і великі розміри скла порушують вікову камерність, нерухомість простору. Простір стає першоосновою в архітектурі, сприймається в русі і в часі, відкидає свою замкненість і перетворюється в дискретний, перетікаючий, такий, що не має жорстких границь. Мінливий внутрішній простір, вхідна група – „запрошення”, багаторівневість споруди і багаторівневий допуск в неї без візуальних кордонів – ті нові риси державної адміністративної споруди, які символізують демократизм.

Висновок. Організуючи якусь частину простору, об'єкт архітектури стає частиною предметно-просторового середовища і має сенс тільки в зв'язку із всією його системою. Інформація, яку несе в собі твір архітектури, сприймається людиною в системі створеного середовища і тими соціальними процесами, які це середовище наповнюють. Ландшафт був і є дуже значним фактором формування архітектури взагалі, і зокрема сильним знаком-символом архітектурного образу громадських, адміністративних та урядових споруд. Сучасне проектування громадських будівель вимагає від архітектора ретельного вивчення цього впливу.

Література

1. Захаров В.И. Информативно-знаковая система архитектуры и своеобразие города.: Автореф. - дис. канд. архит.: 18.00.01. – М.: 1986, - 24 с.
2. Лежава И., Галимов И. Визуальный язык архитектуры. // Архитектура СССР, 1988, №4. – с. 15-20.

3. Никольская Л.В. Линия и слово. Образные ассоциации при восприятии силуэтов. // Строительство и архитектура Ленинграда, 1980, №10. – с.14
4. Седак І., Седак. О. Символізм штучних ландшафтів.// В зб. «Мова символів – мова вічності» Матеріали міжнародної наукової конференції. – К.: Асоціація «Новий Акрополь», 2001, Ч 2., - с.29-31
5. Якобсон Р.О. Лингвистика и ее отношение к другим наукам // Якобсон Р.О. Избранные работы. М., 1985

Анотація

На основі аналізу історичного шляху розвитку представницької (адміністративно-управлінської) архітектури виявлено значення ландшафту при формуванні її образу.

Ключові слова: ландшафт, просторова організація, представницька архітектура, архітектурна семантика.

Аннотация

На основе анализа исторического пути развития представительской (административно-управленческой) архитектуры выявлено значение ландшафта при формировании ее образа.

Ключевые слова: ландшафт, пространственная организация, представительская архитектура, архитектурная семантика.

The summary

Based on analysis of the historical way of development of the representative (administration & management) architecture there was reviewed the importance of landscape in forming her image.

Key words: landscape, spatial organization, representative (administration & management) architecture, architectural semantics.